

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ ЗАКОНОДАВСТВА ОКРЕМИХ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ ЩОДО ЗАБОРОНИ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРОРИСТИЧНИХ ГРУП ЧИ ТЕРОРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Міщенко Олексій Васильович - здобувач Національної академії Служби безпеки України

В статье осуществлен сравнительный анализ законодательства, которое устанавливает уголовную ответственность за создание и деятельность террористической группы или террористической организации, в зарубежных странах, которые граничат с территорией Украины. В результаты изучения определены особенности современного развития антитеррористического законодательства указанных стран.

Ключевые слова: уголовная ответственность, террористические преступления, террористическая группа, террористическая организация, уголовно-правовые меры.

Articolul compară legislația, ce stabilește răspunderea penală pentru crearea și activitatea unui grup terorist sau a unei organizații teroriste, în țările străine care au granițe cu Ucraina. În rezultatele studiului se determină specificul dezvoltării actuale a legislației antiteroriste în aceste țări.

Cuvinte cheie: răspundere penală, crime teroriste, grup terorist, organizație teroristă, măsuri de drept penal.

The article deals with the study of foreign legislation, which establishes criminal responsibility for the creation and operation of terrorist associations in countries bordering the territory of Ukraine. The article is devoted to the important issues of theoretical and practical understanding, which is of sufficient importance for the development and improvement of domestic and European criminal legislation in the field of counterterrorism.

Key words: criminal responsibility, terrorist crimes, terrorist group, terrorist organization, criminal-law measures.

Актуальність теми дослідження. В останні роки тероризм набув ознак організованої діяльності, що призвело до виникнення чисельних міжнародних терористичних організацій, які за масштабом своєї діяльності, наявними ресурсами, використанням новітніх технологій, залученням великої кількості прихильників в усьому світі створюють небезпеку не тільки окремим державам, але і всій світовій спільноті.

Зростаюча загроза діяльності терористичних організацій спонукає держави до підвищення ефективності їх кримінально-правової заборони

шляхом впровадження особливих заходів кримінально-правового впливу, а також до введення у кримінальне право доволі дискусійних положень, що становлять новітню парадигму протидії діяльності терористичних організацій.

Вивчення законодавства зарубіжних країн щодо застосування кримінально-правових заходів протидії діяльності терористичним групам та терористичним організаціям є невід'ємною частиною комплексного дослідження вказаної проблематики, яка має значне теоретико-правове та практичне значення.

За останні декілька років, антитерористичне законодавство іноземних країн під впливом міжнародно-правових актів у сфері протидії міжнародним терористичним організаціям зазнало чимало змін. У зв'язку з цим, завжди залишаються актуальними компаративістські дослідження кримінального права зарубіжних країн, що дозволяють досягнути найвищої ефективності кримінально-правових норм вітчизняного законодавства, завдяки врахуванню найкращих досягнень європейської і світової кримінально-правової думки.

У доктрині кримінального права порівняльному дослідженню терористичних злочинів присвячені праці В. Ф. Антипенка, О. Ф. Бантишева, В. П. Ємельянова, Б. Д. Леонова, О. В. Шамари та інших вчених, проте й на сьогодні існує необхідність у її подальшій розробці з урахуванням новітніх тенденцій розвитку світової системи протидії терористичній діяльності.

Як засвідчують події останніх десятиріч протидія міжнародним терористичним організаціям потребує об'єднання зусиль світової спільноти. Основним напрямком такої діяльності є регіональна взаємодія у сфері протидії тероризму, оскільки, зазвичай, глобальні виклики становлять системну загрозу для усього регіону.

Враховуючи вказане, на сьогодні з метою підвищення ефективності взаємодії правоохоронних органів України із іноземними партнерами актуальними є питання дослідження кримінально-правових норм суміжних країн, що встановлюють заборону на діяльність терористичних об'єднань.

Метою статті є дослідження законодавства, що встановлює кримінальну відповідальність за створення та діяльність терористичної групи чи терористичної організації, в зарубіжних країнах, що межують з територією нашої держави.

Зміст. Кримінальне законодавство Турецької Республіки, що регулює суспільні відносини, пов'язані із протидією діяльності терористичних угруповань, складається із КК Туреччини (Закон № 5237 набрав чинності 1 червня 2005 року) та Закону про боротьбу з тероризмом (№ 3713 від 12 квітня 1991 року, зі змінами 2010 року).

КК Турецької Республіки не містить спеціальної кримінально-правової норми, яка б установлювала кримінальну відповідальність

за створення, участь та сприяння терористичній організації, але широко регламентує кримінальну відповідальність за незаконні дії у складі злочинних організацій. Зокрема, ст. 78 «Організація» встановлює кримінальну відповідальність за створення, участь та сприяння організації, що утворена для вчинення злочинів проти людяності, ст. 222 «Створення організації для вчинення злочинів», ст. 314 «Озброєна організація» КК Турецької Республіки.

Однак, відповідно до положень Закону про боротьбу з тероризмом, ст. 314 КК Турецької Республіки віднесено до терористичних злочинів. А змістом ст. 7 вказаного Закону передбачено, що особа, яка створює, управляє або є членом терористичної організації, підлягає покаранню відповідно до положень ст. 314 КК Турецької Республіки. Також ця норма вказує, що лідером терористичної організації є особа, яка організовує діяльність такого об'єднання. Законодавець у ст. 314 КК Турецької Республіки встановив відповідальність за створення та управління терористичною організацією у виді позбавлення волі на строк від 10 до 15 років, за участь та сприяння – від 5 до 10 років [7].

Особливостями турецького законодавства про боротьбу з тероризмом є встановлення кримінальної відповідальності за пропаганду в інтересах терористичної організації, як особливої форми сприяння її діяльності. За вчинення такого діяння залежно від обставин вчиненого особа підлягає покаранню у виді тюремного ув'язнення на строк від одного до п'яти років, а якщо такі дії вчинені з використанням засобів масової інформації, покарання збільшується на половину. При цьому до пропаганди також прирівнюється носіння знаків та форми організації, викрикування слоганів, спів гімну тощо.

Крім того, Закон вказує, що особа, яка вчиняє злочин в інтересах терористичної організації, не будучи її членом, все одно визнається її членом (ст. 2) [5].

Відповідно до КК Республіки Білорусь, норми, що встановлюють кримінальну відповідальність за дії, пов'язані із діяльністю терористичних груп та терористичних організацій, входять до групи злочинів проти громадської безпеки. Так, ст. 290-4 КК Республіки Білорусь визначає як

злочинні: 1) дії із створення організації для здійснення терористичної діяльності; 2) керівництво такою організацією, її частиною або структурними підрозділами; 3) участь в організації, створеній для здійснення терористичної діяльності. Санкція статті передбачає диференційоване покарання у виді позбавлення волі на строк від 8 до 12 років із конфіскацією майна за створення та керівництва терористичною організацією, та від 7 до 10 років із конфіскацією майна за участь в такій організації.

Особливістю кримінальної відповідальності за створення, керівництво та участь в терористичній організації є виділення двох типів терористичних організацій: організація, створена для здійснення терористичної діяльності, та організація, визнана терористичною згідно із законодавством Республіки Білорусь. У другому випадку, особа підлягає кримінальній відповідальності за ст. 290-5 КК Республіки Білорусь у разі організації діяльності такої організації або участі в її діяльності. Покарання за цією нормою передбачене у виді позбавлення волі на строк від 10 до 15 років із конфіскацією майна або від 8 до 12 років із конфіскацією майна відповідно.

Дії, що охоплюються поняттям сприяння терористичній організації, складають об'єктивну сторону злочинів, передбачених ст. 290-1 КК Республіки Білорусь «Фінансування терористичної діяльності» (збір коштів, матеріальне забезпечення або інша підтримка), ст. 290-2 КК Республіки Білорусь «Сприяння терористичній діяльності» (вербування, втягнення, навчання або інша підготовка), ст. 290-3 КК Республіки Білорусь «Проходження навчання або іншої підготовки для участі в терористичній діяльності» [9].

Відповідно до положень КК Молдови до злочинів терористичного характеру відносяться незаконне поводження із зброєю масового ураження, напад на особу, що користується міжнародним захистом, викрадення та захоплення транспорту, власне терористичні злочини, створення злочинної організації, керування нею, замах на життя Президента, диверсія.

У КК Молдови не міститься спеціальної заборони створення та участі в діяльності терористичної організації, відповідальність за такі дії передбачена ст. 284 «Створення злочинної організації або керівництво нею», частина 2 якої має

наступний зміст: «Створення злочинної організації або організованої злочинної групи або керівництво нею з метою здійснення одного або декількох злочинів терористичного характеру, карається позбавленням волі на строк від 15 до 20 років або довічним ув'язненням». До 2013 року санкція статті передбачала покарання у виді позбавлення волі на строк від 10 до 20 років.

На даний час кримінальне законодавство Молдови не передбачає відповідальності за участь в організації та сприяння її діяльності, окремо згадується тільки фінансування діяльності організації [10].

Незважаючи на прийняття нового Закону «Про попередження та боротьбу з тероризмом» № 120 від 21.09.2017 року, в якому до терористичної діяльності віднесено приєднання до терористичної організації або участь в їх діяльності, на даний час відсутній дієвий механізм притягнення особи до кримінальної відповідальності за такі дії. Однак, у Законі зазначено, що терористичною групою є група з двох і більше осіб, які об'єдналися з метою здійснення терористичної діяльності, а терористичною організацією є організація, створена з метою здійснення терористичної діяльності або допускає використання тероризму в своїй діяльності. Організація визнається терористичною, якщо хоча б один з її структурних підрозділів здійснює терористичну діяльність [8].

Центральним поняттям у системі кримінальної відповідальності за тероризм на території Польщі є правова дефініція злочину терористичного характеру, який визначено як заборонений акт, який передбачає покарання строком не менше 5 років позбавлення волі як верхню межу покарання, здійснений з метою суттєвого залякування значної кількості осіб, примушення органів державної влади Польщі, іншої країни або міжнародної організації до вжиття або утримання від будь-яких дій, створення перешкод у політичній або економічній системі Польщі, іншої країни або міжнародної організації (§ 20 ст. 115 КК Польщі). Терористичні злочини відносяться до злочинів проти громадського порядку.

Кримінальна відповідальність за створення, управління та участь у терористичній організації встановлена в загальній кримінально-правовій

нормі, що передбачає покарання за дії у складі організованих злочинних груп та злочинних організацій (ст. 258 КК Польщі). Терористичними вважаються організовані злочинні групи або злочинні організації, метою яких є вчинення терористичних злочинів. Санкція статті встановлює підвищені розміри тюремного ув'язнення у порівнянні із злочинними об'єднаннями, строком від 6 місяців до 8 років за участь, та не менше трьох років за створення та управління.

Ознаками злочинних об'єднань є наявність трьох і більше осіб (для організованої групи), спільна мета, стійкість, функціональна структура, існування явного лідера та внутрішньої дисципліни її учасників (для злочинної організації).

У ст. 259а КК Польщі окремо криміналізовано таку форму участі в терористичному об'єднанні як виїзд за межі Польщі з метою вчинення злочину терористичного характеру або приєднання до терористичної організації. В той же час згідно із ст. 165а КК Польщі сприяння терористичній групі чи терористичній організації можливе тільки шляхом фінансування або матеріального забезпечення [3].

Особливістю кримінального законодавства Румунії є встановлення кримінальної відповідальності за терористичні злочини не в КК, а в Законі «Про запобігання та боротьбу з тероризмом» (no. 535 of 25 November 2004). Відповідно до ст. 35 вказаного Закону, особа, яка вчинила дії, спрямовані на створення або ініціювання створення, участь та сприяння організації, яка має на меті вчинення акту тероризму, підлягає покаранню у виді позбавлення волі на строк від 5 до 12 років, а за управління такою організацією – від 7 до 15 років.

У вказаному Законі під терористичною групою розуміється організована група двох і більше осіб, що діє певний період часу, з метою вчинення терористичного акту, а під терористичною організацією - ієрархічне об'єднання, яке має власну ідеологію, представлене як на національному так і на міжнародному рівнях, та здійснює насильницьку та деструктивну діяльність з метою досягнення власних специфічних цілей (ст. 4). Також у Законі названі основні форми управління терористичною організацією: керування, нагляд, контроль або координація.

Необхідно відмітити, що 16 жовтня 2016 року Закон доповнено ст. 35-1, яка встановлює окрему кримінальну відповідальність за виїзд за межі країни для участі або сприяння діяльності терористичного об'єднання із покаранням у виді позбавлення волі на строк від 5 до 12 років та обмеженням у реалізації громадянських прав.

Дискусійним є положення Закону щодо визнання суб'єктом терористичного злочину не тільки особи, але і групи осіб, організованої групи або злочинної організації [4].

Як і в інших країнах, покарання за вказаний злочин відрізняється в сторону збільшення від санкції ст. 367 КК Румунії, якою встановлена кримінальна відповідальність за створення, управління, участь та сприяння організованих груп та злочинній організації [2].

Незважаючи на те, що ст. 419 «Тероризм та деякі форми участі в тероризмі» розміщена в окремому розділі Глави 12 «Кримінальні акти проти миру, людства, кримінальні акти тероризму, екстремізму» КК Словацької Республіки, кримінально-правова норма, що передбачає кримінальну відповідальність за створення, керівництво та участь у терористичній організації, розміщена в Главі 6 «Кримінальні акти загальної небезпеки». Так, § 297 КК Словацької Республіки кримінально караними визнає створення, управління, участь та підтримку терористичної групи, встановлюючи покарання у виді позбавлення волі на строк від 10 до 15 років.

У свою чергу відповідно до § 129 під терористичною групою варто розуміти структуровану групу щонайменше трьох осіб, яка існує протягом певного періоду часу з метою здійснення терористичного злочину. Також ця норма визначає участь як умисне проведення діяльності, що підтримує існування групи, або вчинення злочинів у складі групи, а сприяння – як умисний акт, що передбачає надання фінансових чи інших засобів, послуг або здійснення інших дій, вчинений з метою підтримки створення або існування терористичної групи або вчинення нею злочинів [6].

Глава XXX КК Угорщини «Злочини проти громадської безпеки» розпочинається кримінально-правовими нормами, присвяченими відповідальності за терористичну діяльність. До 1 січня 2018 року серед цих норм не було спеціальної кримінальної заборони створення,

участі та сприяння діяльності терористичним об'єднанням. Поняття терористична група розкривалось у § 319 КК Угорщини як групи з трьох і більше осіб, яка організована на тривалий період часу, є скоординованою, та створеною для здійснення терористичного акту, а також згадувалась у деяких статтях про терористичні злочини. Зокрема, в ч. 2 § 315 КК Угорщини встановлювалась відповідальність за вчинення актів тероризму, їх сприяння у складі терористичної групи.

Після вступу в силу 1 січня 2018 року змін до КК Угорщини в ч. 2 § 314 «Акти тероризму» встановлена кримінальна відповідальність за створення терористичної групи, покарання за такі дії передбачене загальне для всієї статті у вигляді позбавлення волі на строк від 10 до 20 років або довічне ув'язнення, в § 316А КК Угорщини передбачено кримінальну відповідальність за вступ у терористичну групу, у томи числі шляхом виїзду за кордон, за що встановлено покарання у виді позбавлення волі на строк від 2 до 8 років.

Також у новій редакції § 318 «Фінансування тероризму» КК Угорщини в ч. 2 введено кримінальну відповідальність за надання в будь-якій формі сприяння діяльності терористичної організації, і передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк від 5 до 10 років.

За аналогічні дії у складі злочинної організації КК Угорщини передбачає тюремне ув'язнення від 1 до 5 років [1].

Висновки. Порівняльно-правовий аналіз законодавства про кримінальну відповідальність за створення та діяльність терористичних об'єднань вказаних зарубіжних країн засвідчив, що кримінальне законодавство залишається найбільш дієвим способом протидії діяльності терористичних організацій, особливостями якого є окрема криміналізація діянь, що фактично повинні розглядатися як види участі або сприяння діяльності терористичної групи чи терористичної організації – виїзд за межі країни з метою участі у діяльності таких груп чи організацій, демонстрація солідарності з терористичною організацією, пропаганда, розповсюдження ідеології терористичних організацій, встановлення підвищених меж покарання за участь у діяльності терористичних об'єднань у порівнянні із аналогічними діями у складі злочинних формувань.

Література

1. Bűntető Törvénykönyvről. [Online]: Wolters Kluwer. URL: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200100.TV#lbj131id907f (дата звернення 04.05.2018).
2. Codul Penal (Legea nr. 286/2009). [Online]: Implementarea Portalului N-Lex. URL: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/109855> (дата звернення 04.05.2018).
3. Kodeks karny (opracowano na podstawie t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 2204). [Online]: Internetowy System Aktów Prawnych. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf> (дата звернення 04.05.2018).
4. Lege nr. 535 din 25 noiembrie 2004 (actualizată până la data de 22 noiembrie 2016) «Privind prevenirea și combaterea terorismului». [Online]: Implementarea Portalului N-Lex. URL: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/57494> (дата звернення 04.05.2018).
5. Terörle Mücadele Kanunu. [Online]: MASAK Mali Suçları Araştırma Kurulu. URL: <http://www.masak.gov.tr/tr/content/3713-sayili-terorle-mucadele-kanunu/76> (дата звернення 04.05.2018).
6. Trestný zákon (Zákon č. 300/2005 Z. Účinnost' od 01.01.2018). [Online]: Zákony pre ľudí. URL: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300#cast1-hlava5-diel1> (дата звернення 04.05.2018).
7. Türk Ceza Kanunu. [Online]: Masak Mali Suçları Araştırma Kurulu. URL: <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html> (дата звернення 04.05.2018) Назва з екрану.
8. Закон Nr. 120 от 21.09.2017 «О предупреждении и борьбе с терроризмом». [Online]: Registrul de stat Al actelor juridice al Republicii Moldova. URL: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=371961&lang=2> (дата звернення 04.05.2018).
9. Уголовный кодекс Республики Беларусь (по состоянию на 1 июля 2016 года). [Online]: Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь URL: <http://www.pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk9900275> (дата звернення 04.05.2018).
10. Уголовный кодекс Республики Молдова. [Online]: Registrul de stat Al actelor juridice al

Republicii Moldova. URL: <http://lex.justice.md/ru/331268/> (дата звернення 04.05.2018).

Міщенко О.В. Порівняльно-правовий аналіз кримінально-правових норм законодавства окремих зарубіжних держав щодо заборони діяльності терористичних груп чи терористичних організацій.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, терористичні злочини, терористична група, терористична організація, кримінально-правові заходи.

У статті здійснено порівняльний аналіз законодавства, що встановлює кримінальну відповідальність за створення та діяльність терористичної групи чи терористичної організації, в зарубіжних країнах, що межують з територією України. В результаті вивчення виділено основні особливості сучасного розвитку антитерористичного законодавства вказаних країн.

Стаття присвячена важливій в теоретичному та практичному розумінні проблематиці, що має достатньо актуальне значення для розвитку та вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства у цій сфері.

Автор статті висвітлює основні особливості зарубіжного законодавства, спрямовані на підвищення ефективності протидії терористичним організаціям, наводить власні аргументи доцільності та можливості імплементації відповідних змін у вітчизняний Закон про кримінальну відповідальність.

Незважаючи на досить ґрунтовну розробку проблеми протидії терористичній діяльності, питання дослідження законодавства про відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації як окремого виду злочину потребує систематичного розвитку, в тому числі і з врахуванням найкращих досягнень європейської і світової кримінально-правової думки.

Порівняльно-правовий аналіз законодавства про кримінальну відповідальність за створення та діяльність терористичних об'єднань вказаних зарубіжних країн засвідчив, що кримінальне законодавство залишається найбільш дієвим способом протидії діяльності терористичних

організацій, особливостями якого є окрема криміналізація діянь, що фактично повинні розглядатися як види участі або сприяння діяльності терористичної групи чи терористичної організації, та встановлення підвищених меж покарання за участь у діяльності терористичних об'єднань у порівнянні із аналогічними діями у складі злочинних формувань.

Mischenko O.V. Comparative legal analysis of the criminal norms of certain foreign states regarding the prohibition of the activities of terrorist groups and terrorist organizations.

Key words: criminal responsibility, terrorist crimes, terrorist group, terrorist organization, criminal-law measures.

The article deals with the study of foreign legislation, which establishes criminal responsibility for the creation and operation of terrorist associations in countries bordering the territory of Ukraine. The article is devoted to the important issues of theoretical and practical understanding, which is of sufficient importance for the development and improvement of domestic and European criminal legislation in the field of counteraction to terrorist activities.

The author highlights the main features of foreign countries' legislation aimed at increasing the effectiveness of counteraction to terrorist organizations.

Despite the rather thorough development of the problem of counteracting to terrorist activity, the issue of studying legislation on liability for the creation of a terrorist group or a terrorist organization as a separate type of crime requires systematic development, including taking into account the best achievements of European and world criminal law. Comparative legal analysis of foreign legislation has shown that criminal legislation remains the most effective way of counteracting the activities of terrorist organizations, the peculiarities of which are the separate criminalization of acts that in fact should be considered as forms of participation or assistance in the activities of terrorist associations, and the establishment of increased penalties for the crime in comparison with similar actions in the composition of criminal associations.